

CBS-berichten: Arbeidsmigratie naar en uit Nederland

André Corpeleijn*

Inleiding

Arbeidsmigratie is de laatste tien jaar weer in de belangstelling gekomen. De uitbreiding van de Europese Unie en de komst van Oost-Europese werknemers naar Nederland hebben deze belangstelling gestimuleerd. Met de kennismigrantenregeling (2004) is een begin gemaakt met een 'uitnodigend beleid' ten aanzien van hooggekwalificeerde arbeidsmigranten van buiten de Europese Unie. Migratie is echter geen éénrichtingsverkeer. Er zijn ook werknemers, die van Nederland naar het buitenland verhuizen, zowel naar verre bestemmingen als naar meer nabije.

Over migratie van en uit Nederland is veel statistisch materiaal op basis van de Gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens (GBA) beschikbaar. De werknemers zijn daarin niet als aparte groep te onderscheiden. Deze bijdrage is juist gericht op de werknemers, zowel Nederlanders als niet-Nederlanders. Welke immigranten gaan in Nederland werken, waar gaan zij wonen en werken? Welke werknemers vertrekken naar het buitenland?

Onder (internationale) migratie wordt in deze bijdrage verstaan de in de GBA geregistreerde vestiging vanuit het buitenland, respectievelijk vertrek naar het buitenland. Personen met een verwachte verblijfsduur van minder dan vier maanden worden niet ingeschreven in de GBA, en blijven hier dus buiten beschouwing. Een immigrant is als werknemer aangemerkt als hij binnen een jaar na de inschrijving in de GBA een baan als werknemer in Nederland had. Emigranten zijn als werknemer beschouwd als zij in het jaar voor de uitschrijving uit de GBA een baan als werknemer in Nederland hadden.

De gegevens zijn ontleend aan het Sociaal Statistisch Bestand (SSB), een stelsel van koppelbare registers en enquêtes. Het gebruikte bestand omvat alle migranten van de jaren 2000-2006, die als werknemer zijn aangemerkt. De informatie is hoofdzakelijk afkomstig uit de GBA en uit loonadministraties van bedrijven en instellingen die in Nederland loonbelasting- en premieplichtig zijn. Het bestand telt 431.000 personen, onder wie werknemers, die meerdere keren zijn gemigreerd. Deze bijdrage geeft een kort overzicht van de eerste resultaten. Het is de bedoeling het materiaal te zijner tijd te actualiseren, aan te vullen en grondiger te analyseren.

Vestiging

In de jaren 2000-2006 hebben zich 283.000 werknemers vanuit het buitenland in Nederland gevestigd, ofwel gemiddeld 40.000 per jaar. In verhouding tot het totale aantal in Nederland wonende werknemers (ruim zes miljoen) is de immigratie dus weinig omvangrijk.

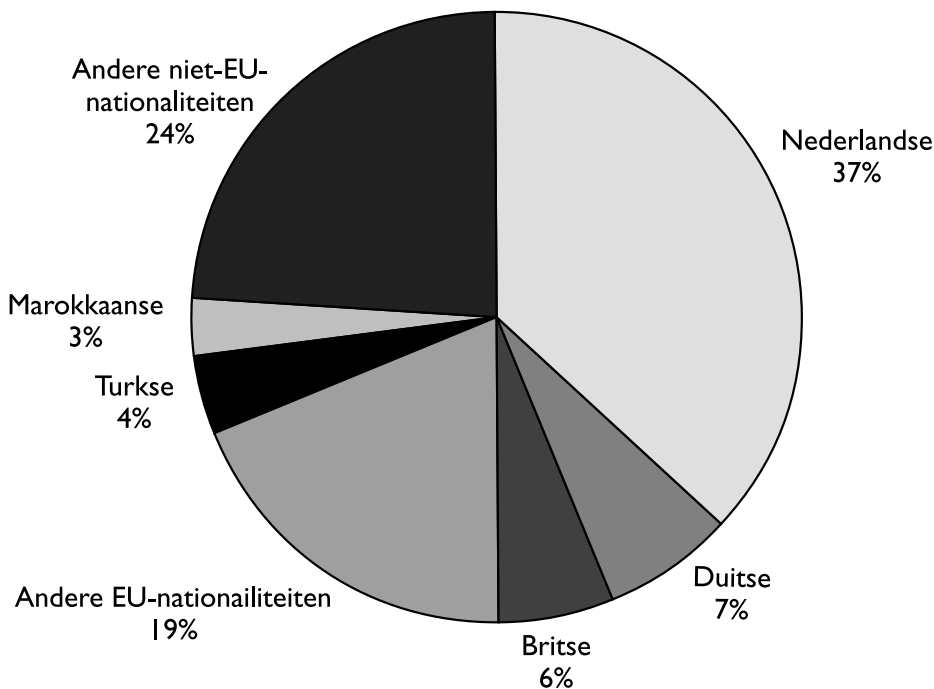
* André Corpeleijn is werkzaam bij het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). E-mail: awf.corpeleijn@cbs.nl.

Nationaliteit

Van de geïmmigreerde werknemers heeft 36% de Nederlandse nationaliteit, 32% heeft de nationaliteit van een ander land uit de tegenwoordige EU, en eveneens 32% de nationaliteit van een land dat niet tot de EU behoort. Bij de EU gaat het in deze periode voornamelijk om oude EU-landen (EU15), aangezien de immigratie van werknemers uit de nieuwe (Oost-Europese) landen nog gering was.

Drie van de vier geïmmigreerde werknemers met de Nederlandse nationaliteit zijn in Nederland geboren; van de werknemers die elders geboren zijn, is ongeveer de helft geboren op de Nederlandse Antillen.

Figuur 1 Nationaliteit van de in 2000-2006 geïmmigreerde werknemers

Aantal werknemers x 1000		
Nederlandse	103	1
Duitse	19	2
Britse	17	3
Andere EU-nationaliteiten	54	4
Turkse	12	5
Marokkaanse	9	6
Andere niet-EU-nationaliteiten	68	7
	283	

De ontwikkeling in 2000-2006

De immigratie van werknemers is aanvankelijk afgenomen, en na 2004 toegenomen. Dit patroon komt min of meer overeen met dat van de totale immigratie (dus inclusief niet-werkenden), die in 2004/2005 een dieptepunt bereikte.

De aanvankelijke vermindering van de immigratie heeft meerdere oorzaken. In 2000 werden 27.000 asielmigranten ingeschreven in de GBA. Dit aantal nam in de daaropvolgende jaren drastisch af. Ook de gezinsmigratie nam af (Nicolaas & Sprangers, 2006). Bovendien steeg de werkloosheid fors, vooral in 2003. Deze ontwikkelingen zullen van invloed zijn geweest op de immigratie van werknemers volgens de hier gehanteerde definitie. Na 2004 verbeterde de arbeidsmarkt, waardoor wellicht de immigratie werd gestimuleerd en immigranten gemakkelijker een baan vonden.

Tabel I Internationale migratie van werknemers naar nationaliteit, 2000-2006

	Vestiging in Nederland land van nationaliteit			Totaal	Vertrek uit Nederland land van nationaliteit			Totaal
	Neder- land	ander land EU	geen EU- land		Neder- land	ander land EU	geen EU- land	
	x 1000							
2000	18	14	15	47	19	5	3	27
2001	16	14	16	47	21	6	3	29
2002	14	13	15	42	22	6	4	32
2003	13	11	13	37	24	7	4	35
2004	12	11	9	32	25	7	5	37
2005	13	11	10	34	30	7	5	41
2006	17	16	11	44	37	8	5	51
TOTAAL	103	90	90	283	177	46	29	252
w.o. geboren in Nederland	75	1	1	77	138	1	1	139
TOTAAL gemiddeld per jaar	15	13	13	40	25	7	4	36

Migratiemotieven

Immigranten komen naar Nederland om verschillende redenen. De Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) registreert voor niet-Nederlanders (onder de benaming 'verblijfsdoel') het migratiemotief. Bij 45% van de niet-Nederlandse immigranten, die als werknemer zijn gaan werken, blijkt arbeid het migratiemotief te zijn. Bij 33% van deze immigranten is dat gezinsvorming of gezinshereniging. Andere motieven, waaronder studie en asiel, komen veel minder voor. Bij de helft van de mannen en een op de drie vrouwen is arbeid het migratiemotief. Bij de Europese, Japanse en Amerikaanse werknemers is arbeid het meest voorkomende migratiemotief. Gezinsmigratie komt veel voor bij werknemers uit Suriname, Turkije en Marokko. Bij de Indonesische en vooral de Chinese werknemers is studie een veel voorkomend migratiemotief.

Demografische kenmerken

De meeste in 2000-2006 geïmmigreerde werknemers waren tijdens de immigratie jonge volwassenen, met een gemiddelde leeftijd van 31 jaar. De Nederlandse werknemers waren gemiddeld een paar jaar ouder dan de buitenlanders. Zes van de tien werknemers waren mannen, en zeven van de tien waren niet-gehuwd.

Wat betreft geslacht en burgerlijke staat zijn er vrij grote verschillen tussen de nationaliteiten. Bij sommige groepen bedroeg het aandeel van de mannen meer dan 80 %, bijvoorbeeld bij werknemers uit India of Japan. Bij andere groepen waren de vrouwen in de meerderheid, of waren er ongeveer evenveel mannen als vrouwen. Er zijn ook enkele subgroepen, waarbij de gehuwden in de meerderheid waren. Bij de werknemers met de Marokkaanse, Turkse of Japanse nationaliteit bedroeg het aandeel van de gehuwden zelfs 60 tot 70%.

Vestigingsplaats

Iets meer dan de helft van de werknemers is na de immigratie in Noord- of Zuid-Holland gaan wonen, terwijl van alle in Nederland wonende werknemers 'slechts' 38% in deze provincies woont. Een op de drie geïmmigreerde werknemers vestigde zich in een van de vier grote gemeenten. Vooral buitenlandse werknemers vestigden zich vaak in het westen van het land. Dit geldt vooral voor Japanse, Amerikaanse, Surinaamse en Britse werknemers.

Banen

Werknemers maken na immigratie vaak een nieuwe start op de arbeidsmarkt, maar dit geldt niet voor iedereen. Van de Nederlandse werknemers die (weer) in Nederland gingen wonen, werkte 17% vóór de immigratie bij dezelfde werkgever als daarna. Hier kan sprake zijn van detacheringen in het buitenland of van verhuizingen over korte afstand.

De banen van de werknemers na de immigratie blijken zeer verschillend te zijn: vaste en tijdelijke banen, hoogbetaalde en laagbetaalde banen. Bijna een kwart van de banen is een uitzendbaan. Het aandeel van de uitzendkrachten is hiermee onder de geïmmigreerde werknemers veel groter dan onder de totale werknemerspopulatie van Nederland, ook als men rekening houdt met de lagere gemiddelde leeftijd van de immigranten. Onder de geïmmigreerde werknemers met de Nederlandse nationaliteit komen vrijwel evenveel uitzendkrachten voor als onder de niet-Nederlandse immigranten, maar onder de niet-Nederlanders zijn er grote verschillen tussen de nationaliteiten. Relatief veel uitzendkrachten komen voor onder Surinaamse, Turkse, Marokkaanse, Duitse en Oost-Europese immigranten, maar niet onder Chinese, Amerikaanse en Japanse werknemers. Naast uitzendwerk komt deeltijdwerk veel voor onder de immigranten. Meer dan de helft van de werknemers werkt als uitzendkracht en/of in deeltijd. Vaste voltijdbanen komen veel voor bij de Japanse en Amerikaanse werknemers, en zijn bij andere groepen eerder uitzondering dan regel.

Ook wat betreft de verdeling van de werknemers over bedrijfstakken zijn er grote verschillen tussen nationaliteiten. Zo werkt bijvoorbeeld een op de drie Chinese of Indonesische werknemers in de horeca. Een op de drie Marokkaanse werknemers, en één op de acht Surinaamse en Turkse werknemers werken in een schoonmaakbedrijf.

Mede als gevolg van verschillen in arbeidsduur zijn er verschillen tussen de nationaliteiten wat betreft het verdiende loon. Van de twintig meest voorkomende nationaliteiten hebben de Amerikaanse werknemers het hoogste gemiddelde dagloon, en komen de Japanners en de Britten op de tweede en derde plaats. De werknemers met de Nederlandse nationaliteit nemen wat het loon betreft ongeveer een middenpositie in. Gemiddeld aanzienlijk lagere lonen komen voor bij de Turkse, Surinaamse, Chinese, Marokkaanse, en Indonesische werknemers, en ook bij enkele groepen uit EU-landen (in het bijzonder Polen, Griekenland, Portugal).

Tabel 2 Verdeling van de in 2000-2006 geïmmigreerde werknemers naar economische activiteit van het bedrijf

	Nederlandse %	EU26	niet-EU	Totaal
Landbouw, bosbouw en visserij	1	2	5	3
Industrie	7	9	6	8
Bouwnijverheid	2	1	1	1
Handel en reparatie	11	12	10	11
Horeca	6	7	9	7
Vervoer, opslag en communicatie	4	4	3	4
Financiële instellingen	3	2	2	2
Uitzendbureaus	23	21	22	22
Schoonmaakbedrijven	2	4	11	5
Overige zakelijke dienstverlening	14	21	14	16
Openbaar bestuur	8	0	0	3
Onderwijs	4	6	4	5
Gezondheids- en welzijnszorg	7	3	2	4
Milieu, cultuur, recreatie, overige dienstverlening	3	3	2	3
Onbekend	3	3	7	4
Totaal	100	100	100	100

Vertrek

In de periode 2000-2006 verhuisden 252.000 werknemers van Nederland naar het buitenland. Deze emigratie is in deze jaren aanhoudend gestegen, en zelfs bijna verdubbeld (tabel 1), maar in verhouding tot het totaal aantal werknemers dat in Nederland woont, vertrekken per jaar slechts zeer weinig werknemers naar het buitenland. Het saldo van vestiging en vertrek is uiteraard nog veel kleiner.

Van de werknemers die naar het buitenland verhuisden, had 70% de Nederlandse nationaliteit en was 55% in Nederland geboren. Dat is aanzienlijk meer dan bij de geïmmigreerde werknemers het geval bleek (37 respectievelijk 27%). Het aandeel van de buitenlandse werknemers, vooral van de werknemers van buiten de EU, is onder de emigranten veel lager dan onder de immigranten. België en Duitsland zijn duidelijk de belangrijkste vestigingslanden. Minstens een kwart van de werknemers verhuist naar een van deze landen.

Voorafgaande immigratie en verblijfsduur

Een groot deel van de werknemers die Nederland verlieten, was geboren en getogen in Nederland, maar ruim de helft van de werknemers die emigreerden, waren uit het buitenland afkomstig of hadden daar enige tijd gewoond.

De geïmmigreerde werknemers die eerder in het buitenland hadden gewoond, hebben gemiddeld ongeveer zeven jaar in Nederland gewoond sinds de (laatste) immigratie. Voor de werknemers met de Nederlandse nationaliteit is dat tien jaar, en voor de buitenlandse werknemers vier jaar.

De grote doorstroming onder recent gearriveerde buitenlandse werknemers is uit eerder onderzoek bekend. Zo bleek bijvoorbeeld dat van de niet-Nederlandse migranten, die zich in 1999-2003 in Nederland vestigden en gingen werken, bijna de helft vóór 2006 Nederland had verlaten (Van Gaalen & Bijwaard, 2008).

Demografische kenmerken en regionale herkomst

De geïmmigreerde werknemers waren gemiddeld 34 jaar oud, en dus gemiddeld drie jaar ouder dan de geïmmigreerde werknemers. Het aandeel van de mannen onder de geïmmigreerde werknemers bedroeg 63%, en het aandeel van de gehuwden 34%. Deze cijfers zijn iets hoger dan die van de geïmmigreerde werknemers.

Emigratie naar de buurlanden België of Duitsland vindt voornamelijk plaats vanuit de aangrenzende Nederlandse provincies. De emigratie vanuit het westen van het land is veel sterker gericht op andere landen dan België of Duitsland.

In verhouding tot het totaal aantal werknemers dat in de provincie woont is er de meeste emigratie vanuit Limburg en de minste vanuit Friesland. Limburg dankt zijn eerste plaats aan de grensmigratie.

Banen

Van de geïmmigreerde werknemers werkte 14% vóór de emigratie als uitzendkracht. Het aandeel van de uitzendkrachten is dus duidelijk lager dan bij de geïmmigreerde werknemers. Onder de emigranten komen meer werknemers voor met vaste banen dan onder de immigranten.

Sommige werknemers die naar het buitenland verhuizen, blijven in dienst van dezelfde werkgever. Van de werknemers, die uit Nederland vertrokken, werkte 18% een jaar na de emigratie voor dezelfde werkgever als daarvoor. Bij de emigratie naar België en Duitsland is dat aanzienlijk meer (39%). Bij de verhuizingen naar België en Duitsland

zal het vaak gaan om verhuizingen over korte afstand, waarbij men als grenspendelaar in Nederland kan blijven werken. Sinds de eeuwwisseling is de grenspendel van België en Duitsland naar Nederland aanzienlijk toegenomen (Corpeleijn, 2009). Voor een belangrijk deel gaat het hierbij om werknemers, die vroeger in Nederland hebben gewoond, en ondanks de verhuizing naar het buitenland nauw verbonden blijven met Nederland.

Literatuur

- Corpeleijn, A. (2009). Grensoverschrijdende arbeid: werken in Nederland, wonen in het buitenland. *Socialeconomische trends*, 4, p. 44- 48. Den Haag: CBS.
- Galen, R. van & Bijwaard, G. (2008). Wat bindt arbeidsmigranten aan Nederland? In *Dynamiek in de sociale statistiek* (pp. 191-205). Den Haag: CBS.
- Nicolaas, H. & Sprangers, A. (2006), Internationale migratie: Nederland in een Europese context. In *Allochtonen in Nederland in internationaal perspectief*. Boekaflevering Mens en Maatschappij. Amsterdam: Amsterdam University Press.